

OSOBNÉ KNIŽNICE SLOVENSKÝCH ŽIEN V 19. STOROČÍ - JEDINEČNÝ FENOMÉN VÝSKUMU DEJÍN KNIŽNÍC NA SLOVENSKU

Peter Sabov

Obdobie národného obrodzenia¹ prinieslo národom strednej Európy niekoľko zaujímavých momentov, ktoré naštartovali proces etnického, národného i občianskeho sebauvedomovania, pomohlo zahájiť masové aktivity v oblasti prijímania spisovných jazykov, naštartovalo rozvoj kultúry, a stalo sa základom podnikateľských a hospodárskych aktivít.

Alfou a omegou spomínaných procesov však bola jednoznačne deklarovaná iniciácia zmodernizovania a rozširovania vzdelávania všetkých zložiek spoločnosti.²

Jednou z aktuálnych otázok, ktoré bolo v tomto období nevyhnutné riešiť, bolo aj postavenie ženy v spoločnosti a prehodnotenie jej dispozícií v širokom diapazóne povolání, vnímaných doposiaľ ako výlučné mužské.

Posledne menovaný proces sa nevyhol ani slovenskému územiu. Významnú úlohu v tomto procese zohrala kniha. Štúdium prameňov tohto obdobia poukazuje na skutočnosť, že romantická predstava ženy, čítajúcej zamilované verše, ostro kontrastuje so skutočnosťou. Podľa nej sa časť slovenských žien venovala širokému spektru odborných a umeleckých tém a mnohé z nich si budovali aj osobnú knižnicu.

Budovanie knižníc, ako aj zhromažďovanie knižných titulov ženami, súvisí najmä v 2. polovici 19. storočia, s už spomínanou otázkou úlohy žien v spoločnosti. Emancipačné aktivity spoločne s priemyselnou revolúciou umožnili ženám vstup do výrobných procesov. Tento moment silne ovplyvňoval zabezpečenie práva žien na vzdelanie.³

¹ V českých krajinách i na Slovensku možno toto obdobie v rámci historickej i chronologickej periodizácie ohraničiť rokmi 1780–1860.

² Uvedený aspekt sa výrazne prejavoval v aktivitách, súvisiacich so zakladaním školských zariadení všetkých typov. Na slovenskom území išlo prevažne, najmä v prvej fáze, o ľudové školy a gymnáziá.

³ PIETRUCHOVÁ, Oľga: Boj o reprodukčné práva = boj za nezávislosť žien. <http://www.moznostvolby.sk>. Otázka rovnoprávneho postavenia žien je aj v súčasnosti pomerne zložitou, neustále pertraktovanou témou, ktorá si vyžaduje konkrétnejšie naplnenie.

Celý proces bol zložitý a okrem otázky vzdelávania sa dotýkal celého komplexu otázok súvisiacich s právami žien, osobitne najmä na vlastníctvo a moc nad vlastným telom.⁴

Na slovenskom území bolo postavenie žien oveľa komplikovanejšie ako v ostatných častiach Európy. Napriek tomu zohrali mimoriadne dôležitú, a z hľadiska nášho výskumu aj pozitívnu úlohu v oblasti budovania osobných knižníc 2. polovice 19. storočia. V kontraste s reálnym avizovaným európskym emancipačným prúdom vykazovala slovenská spoločnosť 19. storočia v tomto smere pomerne vysoké rezervy. Aj keď médiá akcentovali nevyhnutnosť rovnoprávneho postavenia a pôsobenia žien v spoločnosti, mnohé národne aktívne osobnosti sa exponovali v tejto otázke prevažne v teoretickej rovine.⁵

Aktívne prejavy slovenských žien, práve v národnom prostredí pôsobili priam podozrivo. Tento moment cítia z bohatej korešpondencie viacerých slovenských žien, predovšetkým Izabely Textorisovej, prvej slovenskej botaničky, s dlhoročnou priateľkou Drahotínou Križkovou.⁶

V tomto konštatovaní priam kontrastne vyznieva výnimočne rozdielny stav vo vzťahu Izabely Textorisovej k trom významným mužom – Andrejovi Kmeťovi, ale aj k Václavovi Vranému a Jozefovi Ľudovítovi Holubymu.⁷ Spomínaní muži túto významnú slovenskú ženu nielen bez výhrad akceptovali, ale dlhé roky sa venovali aj jej odbornému rastu.

V 2. polovici 19. storočia sa otázkam národných aktivít, vzdelanosti, ale aj rovnoprávnosti žien venovali viaceré významné slovenské ženy. Na základe analýzy výnimočných literárnych, umeleckých a výskumných aktivít, ale hodnotenia ich celonárodných výsledkov, považujeme za potrebné spomenúť najmä Adelu Dobšinskú, Teréziu Vansovú, Annu Halašovú, Marínu Maliakovú, Gabrielu Petrikovičovú, Elenu Maróthy Šoltésiovú, Drahotínu Križkovú a pochopiteľne už

⁴ PIETRUCHOVÁ, Olga: Boj o reprodukčné práva = boj za nezávislosť žien. <http://www.moznostvolby.sk>.

⁵ Ani Národné noviny neuverejnili informácie o promócií Anny Honzákovej (1875–1940) na lekárskej fakulte v Prahe.

⁶ Izabela Textorisová v bohatej korešpondencii s Drahotínou Križkovou neraz poukazuje na formálnosť akceptovania žien v slovenskom intelektuálnom prostredí, ktorá sa oveľa zreteľnejšie prejavovala aj v rodinnom živote. Jednoznačným dôkazom sú postoje rodičov, ktorí rozhodovali spôsobom i životnej orientácii svojich detí, predovšetkým dcér. Talentovaná Textorisová bola predurčená na to, aby sa postarala o svoje mladšie sestry. ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. Sign.: 198 AH 1.

⁷ Václav Vraný bol prvým učiteľom Izabely Textorisovej a zapísal sa v jej podvedomí nielen ako vynikajúci botanik, ale aj národne citiaci jedinec, ktorý pre bol pre svoje presvedčenie často perzekvovaný. Mal, okrem Kmeťa, azda najväčší vplyv na vedecký rast Textorisovej. Všetci traja spoločne s Holubym konzultovali odborné problémy a sledovali vedecké výskumy Textorisovej.

spomínanú Izabelu Textorisovú.⁸ Okrem týchto, pomerne revolučných aktivít, existoval ešte jeden spoločný fenomén, ktorý spájal všetky menované národne aktívne ženy. Išlo o hlboký vzťah ku knihe, literatúre, a tým aj zberateľskej činnosti.

V našom príspevku budeme venovať pozornosť osobným knižniciam žien, ktoré napriek neuveriteľne zložitým osobným, spoločenským a finančným pomerom dokázali vybudovať hodnotné zbierky.

K ojedinelým typom knižníc patrí osobný fond Izabely Textorisovej. Jej obsah sa mimoriadne zreteľne vynára z bohatej korešpondencie tejto obzvlášť významnej a nadanej slovenskej ženy. Textorisová (16. 3. 1866–12. 9. 1949) je z beletristickej a encyklopedickej literatúry známa predovšetkým, ako botanička, ktorá napriek zložitým sociálnym podmienkam dokázala zrealizovať seriózne botanický výskum Malej a Veľkej Fatry a publikovala v odbornom maďarskom periodiku o zaujímavej flóre z prostredia Turčianskej župy.⁹

Podrobná analýza Textorisovej korešpondencie odhaľuje výnimočnú citlivosť, ale aj vyhranené a zásadne filozofické i praktické životné postoje. Ich nezvyčajnosť, predovšetkým vo vidieckom prostredí malej turčianskej obce Blatnica, ostro kontrastovali s názormi väčšiny obyvateľstva.

Rozsiahla osobná korešpondencia poukazuje na cieľavedomé a kontinuitné budovanie osobnej knižnice. Textorisovej knižnica mala aj výrazný sociálno-komunikačný rozmer, ktorý sa prejavoval nielen vo vypožičiavaní kníh a periodík, ale aj vo vyhľadávaní ideálnych titulov pre rôzne osobnostné typy.¹⁰

Napriek absencii vyššieho vzdelania¹¹ využívala dostupné slovenské gramatiky vo vlastnej knižnici, aby s ich pomocou učila svoje priateľky pravopis a syntax.¹²

⁸ Aktivity spomínaných žien vyplývajú z ich postavenia manželiek, resp. dcér vynikajúcich slovenských osobností alebo z vlastných literárnych ambícií, ktoré sa im darilo pomerne úspešne naplniť. Revolučnosť ich názorov sa pohybovala od pomerne aktívnej revolučnosti, smerujúcej k úplnej rovnoprávnosti, po pomerne umiernené názory, ktoré žiadali pre ženu právo na vzdelanie a zamestnanie a na realizáciu úplnej samostatnosti a nezávislosti.

⁹ Štúdiá *Floristické dáta z Turčianskej župy* vyšlo v roku 1913 v periodiku *Botanikai Közlemények*, a určite tvorila súčasť osobnej knižnice Textorisovej.

¹⁰ Ako dobrá pozorovateľka vykonáva separatívny výber literatúry pre svoje priateľky a odporúča im len tie tituly, ktoré by s ohľadom na svoju vzdelanostnú úroveň a citovú vyspelosť mohli, resp. nemohli pochopiť.

¹¹ Absolvovala prakticky len šesť tried základnej školy v Jelšave, v Slovenskom Pravne a v Belej.

¹² Niekedy vyslovene s humorom vytýka zlé vetné konštrukcie, resp. hrubé chyby v gramatike svojej priateľke Drahotine Križkovej. Na druhej strane je potrebné kvitovať Križkovej vysoko pozitívny vzťah k slovenčine, aj keď je známa skutočnosť, že v rodine Pavla Križku prebiehala komunikácia aj v češtine a nemčine.

V knižnici Izabely Textorisovej figurovali knižné zväzky v šiestich svetových jazykoch, ktoré plynule ovládala. Hovorila, čítala alebo písala nemecky, maďarsky, francúzsky, latinsky, rumunsky a rusky.

V čase najsilnejšieho národnostného útlaku písala svojim priateľkám listy, dopĺňované informáciami písaným švabachom v nemčine.¹³ Jej nevyčerpatelná aktivita bola prikladná. Z dôvodu zlého zdravotného stavu, po zlomenine ruky mala závažné problémy, sa v krátkom čase naučila písať ľavou rukou.¹⁴

Zložité finančné pomery nedovoľovali Textorisovej, aby kupovala knihy v takom množstve, ako by si bola skutočne želala. Mnohé významné vydania si asi len zapožičiavala, a ako to z korešpondencie vyplýva, len s veľkým sebazaprením vracala. O nových prírastkoch sa nikdy nezabudla zmieniť v listoch svojim priateľkám. *Pár kníh pribudlo mi do knižnice zase...*,¹⁵ napísala 28. júla 1889 Križkovej.

Budovanie knižnice Izabely Textorisovej malo jednoznačne systematický charakter.¹⁶ Dokazujú to minimálne dva momenty. Prvým bola starostlivosť o vlastné knihy a časopisy. V jednom z mnohých listov Drahotine Križkovej, prosí svoju najlepšiu priateľku o sprostredkovanie vyhotovenia knižnej väzby dvoch ročníkov „Ruskej bibliotéky“.¹⁷ O niekoľko mesiacov neskôr, opäť žiada o zabezpečenie kníhviazačských prác.¹⁸ Požiadavky boli jednoznačné. Textorisová presne uvádzala požadovaný materiál, farbu, ale aj typ väzby (plátenú, papierovú a pod.).¹⁹ Do Kremnice posielala knihy na zviazanie pomerne často.

Druhým momentom, ktorý dokumentuje hlboký vzťah Textorisovej ku knižnici, je pomerne otvorená kritika svojej priateľky, súvisiaca s jej postojom ku knihám. Textorisová si veľmi často požičiavala knihy práve z bohatej kremnickej knižnice Križkovcov, a tak jej tento aspekt nemohol uniknúť. V liste svojej priateľke to

¹³ Tento moment prezentoval akýsi obranný prvok, ktorým sa Textorisová chránila pred podozrievaním úradov, ktoré s nedôverou sledovali jej proslovenské a proslovanské prejavy.

¹⁴ Existuje niekoľko listov, v ktorých používala obe ruky; ALU SNK. Sign.: 198 AH 1.

¹⁵ Medzi inými to boli „Báchorky“ a „Vlašovičky“ od Elišky Krásnohorskej a „Srdce“ od Edmonda de Amicis. Archív literatúry a umenia SNK. Sign.: 198 AH 1.

¹⁶ Bohatá korešpondencia poukazuje na výnimočný prehľad Textorisovej o vydávanej literatúre a o spisovateľoch. Vo viacerých listoch svojim priateľkám nabáda, aby sa oboznamovali s informáciami o autoroch kníh, čo im umožní lepšie pochopiť nielen obsah diela, ale aj pohnútky, ktoré viedli spisovateľa k jeho napísaniu. ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. Sign.: 198 AH 1.

¹⁷ ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List zo dňa 17. novembra 1892. Sign.: 198 AH 1.

¹⁸ ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List zo dňa 19. januára 1893. Sign.: 198 AH 1.

¹⁹ Požiadavka na zelené chrbáty knižných väzieb sa vyskytuje určite najčastejšie. ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List zo dňa 3. apríla 1893. Sign.: 198 AH 1.

uvádza nasledovne: *Magyar Szalon posielam, už som všetek prečítala. Ďakujem čo najkrajšie, ale nože mu daj lepšieho miesta, aby sa tak nerozpadal.*²⁰

Knižnica Izabely Textorisovej obsahovala aj množstvo učebníc. Potrebovala ich tak k vlastnému vzdelávaniu, ako aj k vyučovaniu svojich mladších sestier, ktoré externe pripravovala na štátne skúšky. Preto si učebnice často objednávala. Išlo o fyziológie, gramatiky, ale aj iné odborné pedagogické spisy.²¹

Pomerne bohatá a pestrá zbierka mala prakticky funkciu výpožičnej knižnice. Čerpali z nej aj také významné postavy slovenskej národnej literatúry, ako Terézia Vansová. Z korešpondencie sme zistili, že spomínaná veľká literátka mala tendenciu ponechávať si vypožičané tituly na mimoriadne dlhé obdobie.²²

Pomerne intenzívna výmena kníh so slovenskými i českými národne citiacimi ženami spôsobila aj duplicitu a multiplicitu titulov v knižnici Izabely Textorisovej. S akcentom na pomerne zložitú finančnú situáciu, riešila tento moment príležitostným odpredajom tlačí. Najčastejšie sa v tomto smere obracala na svoju najbližšiu priateľku Drahotínu Križkovú. Korešpondencia poukazuje na úspešnosť takýchto pokusov.²³

Kontakty s významnými slovenskými osobnosťami prinášali Textorisovej do knižnice ďalšie významné prírastky.²⁴

Textorisová mala mimoriadne pozitívny vzťah k ruskej literatúre. Jej knižnica obsahovala diela takmer všetkých významných ruských spisovateľov – Turgeneva, Puškina, Gogoľa a Tolstého. Po prečítaní brožúry „Od čoho závisí šťastie?“ ohodnotila v liste Križkovej Tolstého nasledovne: *Nuž preháňa, starý askéta, preháňa, ale má mnoho pravdy.*²⁵

²⁰ ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List zo dňa 24. septembra 1891. Sign.: 198 AH 1.

²¹ ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List datovaný na Veľký Piatok 1894. Sign.: ALU 198 AH 1.

²² ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List datovaný na Veľký Piatok 1894. Sign.: ALU 198 AH 1.

²³ ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List zo dňa 21. júna 1894. Sign.: ALU 198 AH 1.

²⁴ V roku 1894 získala ako dar od Šoltésovej jej román „Proti prúdu“, a v tom istom roku jej Samuel Daxner poslal „Topografiu Tisovca“. ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List datovaný len rokom 1894. Sign.: 198 AH 1.

²⁵ Práve tieto hodnotenia mimoriadne ovplyvňovali mienku celého okruhu priateľiek a známych Izabely Textorisovej a mali nesmierny vplyv vývoj čitateľských aktivít a myšlienkových pochodov značného množstva osobností. ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej s Križkovou. List zo dňa 7. apríla 1855. Sign.: ALU 198 AH 1. U Textorisovej sa stretávame neustále s priamym a otvoreným názorom, a to nielen na literatúru, ženskú otázku a národnostnú situáciu. Zaujímavé sú aj jej otvorené názory na martinské národné centrum a jeho osobnosti. Počas príležitostných

Z hľadiska dopĺňovania zbierky sme ako najvýznamnejšiu formu jednoznačne identifikovali kúpu. *Na Vianoce prekvapila som sa knihami...*, píše Križkovej v roku 1896. *Vždy znovu a znovu cítim, akou istinou, stále úroky nesúcou, sú výtvary veľkých duchov. Vždy možno z nich nabrat' vznetu i podnetu, vzmachu i rozmachu, potechy, radosti, nadšenia. Prameň tak čistý, tak čistý, prečo tak málokto z neho pije?*²⁶

Jednoznačné, i keď nie úplne bibliograficky presné údaje o darovaných, zakúpených alebo inou formou získaných kníh, nám umožnili získať pomerne presný pohľad obsahovej orientácie osobnej knižnice Izabely Textorisovej. Zbierka obsahovala významné diela svetovej i slovenskej literatúry. Myslenie skromnej blatnickej poštarčky ovplyvňovali nielen Voltaire, Humboldt, Tolstoj, Turgenev alebo Rousseau, ale aj Lessing a Puškin.

Zo slovenských autorov si mimoriadne vážila Vajanského a Hviezdoslava, Kollára, Hollého, ale aj ďalších. Rada čítala najmä slovenské spisovateľky Vansovú a Podjavorinskú, i keď ku posledne menovanej mala pomerne jednoznačné osobné výhrady.²⁷ Osobné sklamanie jej však nebránilo, aby Podjavorinskej literárne umenie veľmi vysoko hodnotila.

Textorisová názorovo patrila medzi ženy so silnou emancipačnou orientáciou. Sledovala a obdivovala činnosť českých predstaviteľiek národných a emancipačných snáh Krásnohorskej, Seidlovej a Světlej.

Vzťah Textorisovej k literatúre, ako aj osobné literárne ambície, viedli k vydaniu jedinej poviedky „Zásvit“, ktorá vyšla v periodiku „Divčí svět“ v Čechách.²⁸ Spomínané prozaické dielko Textorisovej zostalo ojedinelým, i keď pomerne vyzretým a precitným pokusom. Pravdepodobne zásluhou najvýznamnejšieho priateľa, Andreja Kmeťa, venovala v ďalších rokoch, určite na prospech slovenskej vedy, väčšiu pozornosť botanike a mykológii.²⁹

návštev Martina so znepokojením sledovala manželky predstaviteľov martinského národného života, ktoré podľa nej venovali móde a márnivostiam viac času, ako bolo v ťažkom historickom období správne. Tomuto momentu sa však nebudeme venovať, lebo nesúvisí s hlavnou témou našej dizertačnej práce.

²⁶ V uvedenom roku zakúpila do svojej zbierky diela Sandovej, Elliota, Flauberta, Balzaca, Schefela, Scotta a iných. ALU SNK. Fond: Korešpondencia Textorisovej a Križkovej. List datovaný 27. decembra 1896. Sign.: ALU 198 AH 1.

²⁷ „Moju knižnicu prehliadla si za dve minúty,“ píše sklamané Drahotíne Križkovej v liste z 3. februára 1895. ALU SNK. Sign.: 198 AH 1.

²⁸ Z dôvodu známych politických názorov, ale pravdepodobne aj skromnosti autorky, vyšlo dielo pod pseudonymom Rudavská, v literatúre uvedené aj ako Rudinská.

²⁹ Valehrachová, Margita: Izabela Textorisová. Zo života slovenskej botaničky. Bratislava, Mladé letá 1975, s. 119. Kmeť tu označil Textisovú za „vyslovene vecný, triezvy a vedecký typ, ktorý by celkom iste veľa dokázal v odbornej literatúre...“.

Sledovať osudy odbornej časti osobnej knižnice Izabely Textorisovej je pomerne zložitá. Pramene jednoznačne neuvádzajú, ktoré odborné prírodopisné diela boli súčasťou zbierky, a ktoré si len vypožičiavala na kratšie alebo dlhšie obdobie. Medzi prvé odborné zväzky patrili kľúč na určovanie rastlín v nemeckom jazyku, ktorý jej daroval Václav Vraný.³⁰

Neskôr si zakúpila niektorú z príručiek Hažlinského. Okrem nich v korešpondencii avizuje kúpu českých, nemeckých a maďarských botanických kníh, ktoré však bližšie neidentifikuje.

Predpokladáme, že vlastnila všetky periodiká, v ktorých vychádzali články jej najbližších spolupracovníkov a priateľov, Kmeťa, Vraného, Holubyho a Brančika.

Z maďarských botanikov poznala, a pravdepodobne vlastnila diela Jávorku, Margitaa a Wágnera, najmä tie, v ktorých sa odvolávali na jej herbár³¹. Z maďarskej odbornej botanickej literatúry nechýbalo v zbierke Izabely Textorisovej ani periodikum „Botanikai Közlemények“ (Botanické zvesti), v ktorom vyšla jej práca o turčianskych rastlinách.³²

Súpis teoreticky rekonštruovanej knižnej zbierky Izabely Textorisovej je k dispozícii v archíve Odboru správy historických knižničných dokumentov a fondov Slovenskej republiky v Slovenskej národnej knižnici v Martine.

Dôkazy o ďalšej osobnej knižnici sme získali v prípade Drahotíny Kardosovej-Križkovej (7. 4. 1867–24. 9. 1944). Pochádzala z rodiny známej kremnickej rodiny Križkovcov.³³ Po absolvovaní nižších škôl sa vzdelávala ako samouk. Žila vo viacerých mestách a štátoch. Orientovala sa na oblasť národnú, kultúrnu a výchovnú. Spolupodieľala sa na zakladaní spolkov, organizovala a realizovala prednášky, divadelné predstavenia, a mala aj ďalšie zaujímavé aktivity. Podarilo sa jej zozbierať okolo 300 slovenských ľudových piesní, príslovi a porekadiel. Tie potom poslala Adolfovi Petrovi Záthureckému, známemu zberateľovi a vydavateľovi. Spolupracovala aj s Andrejom Kmeťom. Vo svojej zberateľskej činnosti sa orientovala aj na muzeálne zbierky a na ľudové výšivky. Bola aj literárne činná.

³⁰ Bolo to počas letnej návštevy u manželov Vraných, ktoré Izabela Textorisová absolvovala v roku 1885. Na toto obdobie veľmi rada a často spomínala. Prejavuje sa to aj v celej jej korešpondencii.

³¹ V odbornej literatúre bolo dielo citované vo forme „Herbarium Textoris“.

³² O rozhodnutí Maďarského národného múzea – botanického oddelenia v Budapešti, publikovať Textorisovej článok, ju osobným listom zo dňa 16. decembra 1912 informoval známy botanik Jávorka. Dielo vyšlo v roku 1913, v 1. čísle vyššie citovaného periodika.

³³ Otec Pavol Križko (1841–1902) bol známym kremnickým historikom, archivárom, prozaikom a básnikom.

Aj v živote Drahotíny Kardossovej-Križkovej zohrávala rozhodujúcu úlohu kniha. Ideálnym prameňom na výskum v tomto smere je Zoznam kníh, ktorý si viedla v rokoch 1887–1895 (SNK-ALU. Sign.: C 369).³⁴ Ide o jedinečný dokument, ktorým obsahuje 143 jednoduchých bibliografických záznamov, rozdelených na dve skupiny.

Prvá časť obsahuje tituly, ktoré pôvodkyňa získala darom. Medzi darcami prevažujú zväzky od Izabely Textorisovej, brata Milutína a viacerých členov križkovskej rodiny. Ide o 20 titulov.

Druhá časť obsahuje tituly, ktoré do svojej zbierky Drahotína Kardossová-Križková oficiálne kupovala. Údaje o tituloch sú skromné, obsahujú názov a vo väčšine prípadov aj autora. Zaujímavý je údaj o cene kníh a tlačovín.

V doplňovaní knižnice pokračovala samozrejme aj v ďalších rokoch. Žiaľ, konkrétne údaje momentálne nemáme k dispozícii, aj keď bibliograf a historik knižnej kultúry Boris Bálent sa domnieval,³⁵ že rozsah osobnej knižnice presiahol počas života pôvodkyne 1000 zväzkov.³⁶

Presné údaje o pôvodnom rozsahu v spomínanom konkrétnom období obsahuje avizovaný Zoznam kníh. Ďalšie konkrétne čísla by boli len povrchným a neodborným odhadom.

Súčasný stav a miesto uloženia knižnice Drahotíny Kardossovej-Križkovej nepoznáme. Je však viac ako isté, že veľká časť zbierky sa dostala do rúk jej rodiny, priateľov a známych. Aj tento moment jasne charakterizuje orientáciu pôvodkyne, ktorá sa zameriavala na výchovné pôsobenie vo všetkých etapách svojho života.

V Zozname kníh sa z hľadiska jazyka nachádza 40 pôvodných slovenských titulov a 9 titulov je preložených do slovenčiny od inorečových autorov. Český jazyk je zastúpený devätnástimi originálnymi dielami českých autorov a šiestimi prekladmi svetových autorov do českého jazyka. Okrem týchto dvoch slovanských jazykov je v Zozname zapísaných 10 pôvodných nemeckých titulov.

Uvedený jazykový diapazón je pochopiteľný s ohľadom na náboženskú orientáciu Križkovcov a na nemecké prostredie, ktoré v Kremnici malo silné zastúpenie, tak v oblasti výchovy, ako aj v oblasti vzdelávania.

Typologicky pôvodná knižnica Drahotíny Kardossovej-Križkovej obsahovala učebnice, ktoré reprezentovali predovšetkým Kožehubove diela *Zemepis*, *Prírodopis*, ako aj *Cvičebná kniha slovenskej mluvnice*.

³⁴ Z celkovej štruktúry zoznamu vyplýva jeho kontinuálne zaznamenávanie prírastkov.

³⁵ V článku publikovanom v časopise *Živena*, 1945, s. 88-90.

³⁶ Dôkaz na toto tvrdenie v súčasnosti nemáme. Nazdávame sa, že aj keď Kardossová-Križková z hľadiska čitateľského určite takýto počet titulov poznala, nie sú žiadne dôkazy o ich uložení do knižničného systému.

Záujem o jazyky a jazykovedu sa prejavuje zaradením Kollárovho diela *Mluvnica ruská* a v slovenskom prostredí netradičnej príručky *Grammatik der Rumänischen Sprache*.

Z ďalších významnejších diel uvádzame aspoň Komenského *Labyrint sveta...*, Stuartove *Sebevychovaní*, Voltairov *Filozofický výber*, Kantov spis *O sile ľudskej vôle*, Smilesovo dielo *O slobode* a iné.

Tzv. „ženskú literatúru“ zastupujú diela Hansgirgovej *Prívodce dívky*, Sokolovej *Dívčí svět*, Šoltésovej *Proti prúdu* alebo Vansovej *Sirota Podhradských*. Z diel českých autoriek je potrebné spomenúť aj dielo Karolíny Světlej *Konec a počátek* a Zapovej *Nezábudky*.

V menšej miere sa v zbierke nachádzajú aj drobné verše pre deti, napr. *Zlaté perličky pre dobré detičky* Urama-Podtatranského, poézia slovenských autorov Sládkoviča, Žiaka-Somolického, Ludovíta Riznera a ďalších.

V osobnej knižnici Drahotíny Kardossovej-Križkovej sa určite nachádzali aj periodiká a zborníky, v ktorých boli uverejnené jej literárne, odborné články a prednášky. Je známe, že prispievala do Slovenských Pohľadov, Denice, Sborníka Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Časopisu Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Slovenskej ženy a Národných novín.

Okrem spomínaného rukopisného Zoznamu kníh sa žiadne ďalšie informácie o obsahu knižnice nezachovali. Korešpondencia s Textorisovou však jasne dokazuje, že cirkulácia kníh medzi oboma ženami bola neuveriteľne sústavná a systematická. Tento moment považujeme za jednoznačný signál neustáleho dopĺňovania a formovania oboch osobných knižníc.

Bohatá osobná korešpondencia poukazuje na systematické udržiavanie priateľských kontaktov Kardossovej-Križkovej s veľkým počtom významných slovenských žien. Viaceré z nich sa zmieňujú o pozoruhodnom počte kníh, ktoré u Križkovej, neskôr Kardošovej³⁷ videli, a vo vzájomnej korešpondencii to spomínajú.³⁸

Predpokladáme, že menšie, ale aj väčšie knižné zbierky vlastnili v analyzovanom období všetky alebo prinajmenšom mnohé literárne činné Slovenky. Knihy a čítanie využívali ako formu dopĺňovania vzdelania a kumulovania informácií. Nezískali sme však jednoznačné dôkazy o úmyselnom a systematickom zhromažďovaní kníh a literatúry, s cieľom pôsobiť na blízke okolie alebo dokonca na široké vrstvy obyvateľstva.

Tento moment mohol byť tlmený aj skutočnosťou, že mnohé slovenské literátky, ako manželky alebo dcéry popredných slovenských osobností, nepociťovali potrebu budovať vlastnú rozsiahlu knižnicu. Aj keď túto myšlienku nemožno generalizovať,

³⁷ Vydala sa za Alexandra Kardoša (Kardossa).

³⁸ ALU SNK. Fond: Korešpondencia Vansovej s Cablkovou. Sign.: 198 V 16; 41 D 21.

určite ju možno akceptovať v prípade Terézie Vansovej, Maríny Maliakovej alebo Ľudmily Podjavorinskej.

Iným dôvodom mohli byť aj finančné pomery, ktoré neumožnili pravidelný nákup literatúry (Ľudmila Kuorková) alebo sa osobnosť orientovala na odlišný typ kultúrno-spoločenskej prezentácie (Etela Cablková, známa originálnymi a krásnymi ľudovými výšivkami).

Jednoznačne však možno konštatovať, že vzťah slovenských žien ku knihe v 2. polovici 19. storočia mal jednoznačne vzrastajúci trend. Prispeli k tomu aj pravidelné a programové stretnutia s predstaviteľkami ženského hnutia v Čechách, ktoré do určitej miery profilovali v tomto smere kultúrny pohyb na území terajšieho Slovenska.

Slovenské ženy patrili aj medzi štedré darkyne kníh a rukopisov pre potreby národných inštitúcií. Analýzou publikovaných darcov pre Združenie Múzeum a Bibliotéka, ako aj pre knižnicu Muzeálnej slovenskej spoločnosti sme zaregistrovali v priebehu rokov 1890–1918, viac, ako 90 daryň. Objektívne však musíme konštatovať, že rozsiahlejšie súbory darovaných kníh a rukopisov tvorili pozostalosti po otcoch, manželoch alebo bratoch. V prevažnej miere išlo o jednotliviny alebo niekoľko málo titulov, ktoré však dostatočne reprezentatívne vyjadrovali pozitívny postoj aktívnych slovenských žien k pozíciám a významu národných inštitúcií.

Napriek pomerne ojedinelému výskytu hodnoverných prameňov je jednoznačne dokázateľné, že ženy z prostredia slovenských, národne orientovaných rodín, vlastnili pre svoju potrebu určitú množinu krásnej i odbornej literatúry, ktorú permanentne využívali.³⁹

Bibliografické odkazy a literatúra:

Fond: Drahotína Kardossová-Križková. Zoznam kníh z rokov 1887–1895.

ALU-SNK. Sign.: C 369.

Fond: Izabela Textorisová. Korešpondencia Textorisovej. ALU-SNK. Sign.: 198 AH 1.

Fond: Terézia Vansová. Korešpondencia Vansovej. ALU-SNK. Sign.: 198 V 16; 41 D 21.

Gregorová, Hana. 1929. Slovenská pri krbe a knihe. Praha: Mazáč 1929. 251 s.

Kodajová, Daniela. 2006. Vyššie vzdelávanie dievčat na Slovensku v 19. storočí. In: Človek a spoločnosť 2006. Roč. 9, č. 4. ISSN 1335–3608 (Internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie v oblasti spoločenských vied).

³⁹ Prevažne išlo minimálne o romány a poéziu, vzorkovníky výšiviek, ženské časopisy a národne orientované periodiká.

Lexikón slovenských žien. 2003. Martin: Slovenská národná knižnica – Národný biografický ústav 2003. 288 s.

Valehrachová, Margita. 1975. Izabela Textorisová. Zo života slovenskej botaniky. Bratislava: Mladé letá 1975. 201 s.

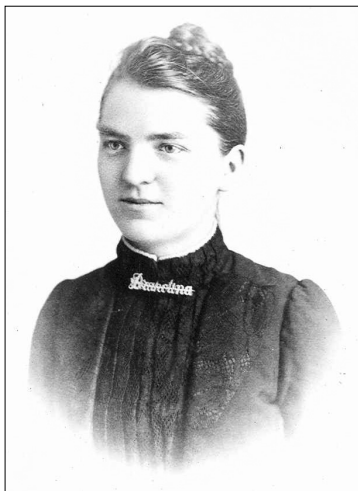
Obrazová príloha:

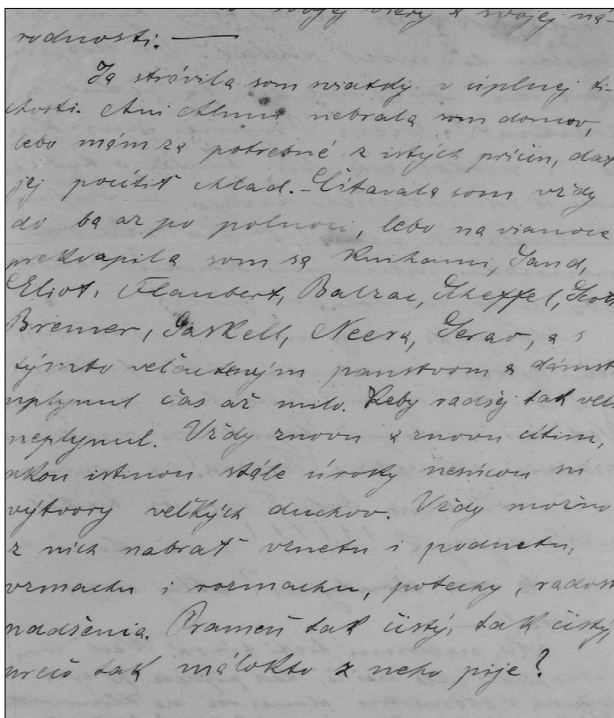
Obr. 1. Portrét Izabely Textorisovej
(ALU-SNK. Sign.: ST/13-3)

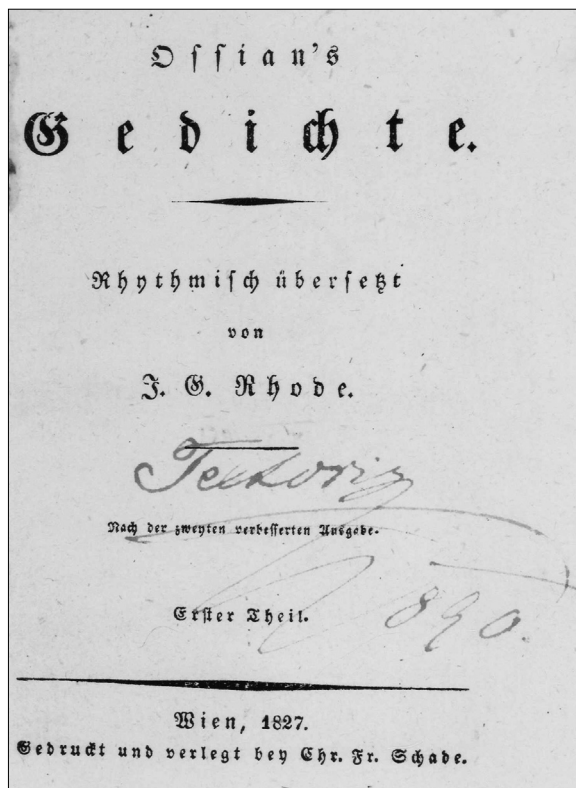
Obr. 2. Izabela Textorisová (s knihou)
medzi priateľkami
(ALU-SNK. Sign.: ST/13-6)

Obr. 3. Podobizeň Drahotiny Kardosovej-Križkovej (ALU-SNK. Sign.: SK/10-14)

Obr. 4. Ukážka korešpondencie o knihách

Obr. 5. Podpis Izabely Textorisovej

